
Državni izpitni center

SPOMLADANSKI ROK

FILOZOFIJA

NAVODILA ZA OCENJEVANJE

Sobota, 11. junij 2005

SPLOŠNA MATURA

OCENJEVALNA SHEMA ZA ESEJ (1–22 točk)

0–10 ODGOVOR NE DOSEGA MINIMALNIH STANDARDOV

- 0 Popolnoma nerelevanten odgovor, če je že najti kaj relevantnega, gre za naključje.
- 1–5 Odgovor je le skiciran, ni pomembnejših elementov odgovora na zastavljeno vprašanje. Je fragmentaren in večinoma nerelevanten. Gre za postavljanje miselnih fragmentov enega ob drugega, ne pa za povezano besedilo. Lahko pa je tudi daljše povezano besedilo, a nima skoraj nobene zveze z naslovom.
- 6–10 Odgovor že ima delno zaokroženo strukturo, razumevanje danega problema je omejeno, razvitih je sicer nekaj relevantnih poudarkov, vendar je najti še veliko nejasnosti in nerelevantnosti. Večina poudarkov je bodisi nejasnih in nerazumljivih bodisi neutemeljenih. Kandidat ve malo, njegov pogled je zelo omejen. Trditve so nenatančne, včasih preprosto napačne. Večinoma gre zgolj za ponavljanje delcev elementarne šolske snovi in ponavljanje enega in istega.

11–13 MINIMUM

Gre za daljše in celovito besedilo (ni natančne meje, a odgovori, ki obsegajo manj kot 500 besed, so prekratki). Odgovor je esejističnega tipa (ustrezna struktura, celovitost, zaključnost), čeprav sta uvod in zaključek verjetno slabo razdelana. Problem, ki ga zastavlja vprašanje v naslovu, kandidat sicer razume, a zelo poenostavljeno. Nerelevantnosti so še očitne, vendar se večina odgovora nanaša na vprašanja. Nalogi je včasih še težko slediti, opazni so tudi preskoki v izpeljavi. Kandidat uporabi vsaj nekaj relevantnih pojmov, jih pa ne analizira; ko argumentira, je zelo hiter, površen in pogosto nejasen; naloga kot celota se opira na obnavljanje najbolj splošno znanih dejstev (lahko se še pojavljajo napačne trditve) in argumentov, poda le zelo poenostavljeno predstavitev in rešitev problema. V splošnem pa se kandidat že začne gibati na ravni razumevanja in razlage, čeprav ima z obojim še težave.

14–16 DOBRO, A OMEJENO

Kandidat vprašanje razume, odgovor je večinoma ustrezne dolžine (norma, ki jo je treba smiselno uporabiti, je 600–700 besed – več seveda ni prepovedano), jasen in relevanten, struktura je dovolj dobro razvita, kandidat že ima pregled nad celoto eseja, vpeljani so osnovni pojmi. Vendar ima naloga jasne meje: odgovori na vprašanje, vendar je "šolska" in predvidljiva, predpostavke vprašanja se ne analizirajo, posledice rešitev so le včasih nakazane, argumenti med sabo niso povezani, pa tudi neutemeljene trditve so še kar pogoste; uporabljeni so večinoma le osnovni pojmi in včasih so še slabo opredeljeni, vednost, iz katere izhajajo, je omejena, razlaga se navadno močno opira na temeljno šolsko snov; ni novite linije izpeljave, pri kateri eno izhaja iz drugega, tako da analizo pogosto zamenjuje preprost opis.

17–19 PRAV DOBRO, A OPAZNE POMANJKLJIVOSTI

Argumentacija že prevladuje, a argumenti so različno primerni; vsi temeljni pojmi so opredeljeni (vsaj implicitno). Še vedno je mogoče najti nerelevantnosti, lahko so napake v izpeljavi ali nejasnosti, nekatere trditve niso utemeljene, a to se zdaj dogaja le poredkoma. Kandidat dobro pozna temeljne filozofske probleme in njihove rešitve na danem področju, kar je razvidno iz ravni njegovega premisleka. Korektna naloga, tako da so spričo tega pomanjkljivosti obrobne. Toda domet razmisleka, ko gre za razlago, analizo predpostavk in posledic, je omejen, omejena je tudi sposobnost upoštevati drugačna stališča.

20–22 V GLAVNEM ODLIČNO

Poglobljen in argumentiran odgovor na vprašanje z analizo pojmov in razvito pojmovno mrežo, z jasno in koherentno linijo argumentacije, ki upošteva (vsaj implicitno) tudi protiarumente. V primerjavi s prejšnjo ravno kaže odgovor širši pogled, več vidikov in bolj poglobljeno analizo pojmov, bogatejšo pojmovno mrežo, kandidati pa se (ni pa nujno) tudi že zavedajo meja svoje argumentacije. Včasih v resnici vstopajo v filozofski dialog z zagovorniki drugačnih stališč. Esej še ima pomanjkljivosti, toda pri ocenjevanju je treba upoštevati starost kandidatov in da so se s filozofijo ukvarjali samo eno leto.

DODATNA NAVODILA ZA ESEJ

(Navodila so le okvirne smernice: kandidat lahko napiše vsebinsko tudi čisto drugačen esej, če je le povezan z naslovom.)

- 1. Razpravljajte o trditvi: *Materija je le pojav, duh pa je bistvo.***
Naslov zahteva razpravo o odnosu med materijo in duhom, natančneje o tezi, da je odnos med njima analogen odnosu med bistvom in pojavom, kar bi pomenilo, da je materija samo način prikazovanja duha.
- 2. Razpravljajte o trditvi: *Če svoboda ne obstaja, svet nima smisla.***
Naslov zahteva razpravo o odnosu med svobodo in smislom, natančneje o tezi, da je svoboda pogoj za to, da ima svet kot tak smisel oziroma da ima smisel samo tisti svet, v katerem je prostor tudi za (človekovo) svobodo.
- 3. Razpravljajte o trditvi: *Vse se nenehno giblje in spreminja, nič ni stalnega in nespremenljivega.***
Naslov zahteva razpravo o temeljni naravi sveta, natančneje o heraklitovsko obarvani tezi, da je svet v nenehnem spreminjanju, zato v njem ni nič fiksnega, stalnega in nespremenljivega. Materialisti bi denimo tako tezo lahko celo sprejeli, a le na ravni modusov, ne pa na ravni substance.
- 4. Razpravljajte o trditvi: *Mnenje ne pozna dvoma, vednost pa je proizvod dvoma.***
Naslov zahteva razpravo o odnosu med mnenjem, vednostjo in dvomom oziroma dve analizi: analizo razmerja med mnenjem in dvomom ter analizo razmerja med vednostjo in dvomom in nato primerjavo rezultatov obeh analiz.
- 5. Razpravljajte o trditvi: *Dvom ni povezan samo s filozofijo, temveč tudi z znanostjo.***
Naslov zahteva razpravo o odnosu med dvomom, filozofijo in znanostjo, oziroma natančneje analizo razmerja med znanostjo in filozofijo s pomočjo tretjega člena, dvoma. Primerjava filozofije in znanosti bo tako imela obliko analize vloge dvoma na teh dveh področjih.
- 6. Razpravljajte o trditvi: *Spoznanje lahko utemeljimo le, če se opiramo na razum.***
Naslov zahteva razpravo o utemeljitvi spoznanja, natančneje razmislek o tezi, da je spoznanje utemeljeno samo, če se opira na razum. Razmislek se lahko opre tudi na analizo tega, kakšno bi bilo spoznanje, ki se na razum sploh ne opira.
- 7. Razpravljajte o trditvi: *Vrlina je tisto, kar družba določi za vrlino.***
Naslov zahteva razpravo o odnosu med vrlino in družbo. Posredno gre za vprašanje relativnosti morale, le da tokrat ni govora o moralnih pravilih, temveč o vrlini in o tem, kaj določa, kaj je za človeka vrlina. Aristotel bi denimo rekel, da je to njegova narava.
- 8. Razpravljajte o trditvi: *Cilj moralnega delovanja ne more biti ne naša ne tuja sreča.***
Naslov zahteva razpravo o odnosu med moralno in srečo, natančneje razmislek o tezi, da moralno delovanje ne more za svoj cilj imeti sreče. Kant bi se s to trditvijo denimo strinjal, saj moralnosti ne moremo zasnovati na nečem tako spremenljivem, kakor je občutek sreče.
- 9. Razpravljajte o trditvi: *Užitek ne more biti najvišje dobro.***
Naslov zahteva razpravo o naravi moralnega dobra, natančneje razpravo o tem, da užitek ne more biti cilj delovanja, ki hoče uresničiti najvišje dobro. Utilitaristi bi tej tezi denimo oporekali, saj je zanje merilo moralnosti prav ugodje, vendar ne vsako ugodje, temveč ugodje največjega števila.
- 10. Razpravljajte o trditvi: *Če oblast ne bi bila omejena, bi bili posamezniki v državi popolnoma nemočni.***
Naslov zahteva razpravo o odnosu med državo in posameznikom, natančneje razpravo o tezi, da je omejitev oblasti nujna, če nočemo, da so posamezniki brez moči. Premislek bo pokazal, kakšen je odnos države in posameznika in ali je omejitev oblasti države res pogoj za preprečitev nemoči drugih.

11. Razpravljajte o trditvi: Edino v demokraciji je cilj države skupno dobro.

Naslov zahteva razpravo o ciljnih različnih oblik vladavine, natančneje o tem, ali je res v demokraciji cilj države skupno dobro, pa tudi o tem, ali je res skupno dobro cilj države samo v demokraciji.

12. Razpravljajte o trditvi: Država, ki si prizadeva za pravičnost, mora omejevati svobodo posameznika.

Naslov zahteva razpravo o razmerju med državo, pravičnostjo in svobodo posameznika, natančneje o tezi, da je omejevanje oziroma poseganje v svobodo posameznika res nujni pogoj za uresničevanje pravičnosti.

13. Razpravljajte o trditvi: Ne družba, le Bog lahko določi, kaj je prav in kaj narobe.

Naslov zahteva razpravo o statusu morale, natančneje o tezi, da vir moralnih pravil ne more biti posamezna družba, temveč samo bitje, ki je eno in ima uvid v absolutno resnico.

14. Razpravljajte o trditvi: Če iz sveta ne moremo sklepati o lastnostih Boga, potem o Bogu ne moremo vedeti ničesar.

Naslov zahteva razpravo o viru naše vednosti o Bogu, natančneje o tem, da se naša vednost o Bogu vselej opira na našo vednost o svetu. Naslov pa pušča odprto, v kakšni meri je Bog sam vendarle lahko prisoten na tem svetu, tako da pravzaprav o lastnostih Boga sklepamo iz njegovih lastnosti, ki se nam kažejo na tem svetu.

15. Razpravljajte o trditvi: Vera, ki bi se preveč opirala na razum, ne bi bila več vera.

Naslov zahteva razpravo o odnosu med vero in razumom, natančneje o tezi, da je preveliko opiranje na razum lahko za vero škodljivo. Naslov pa pušča odprto, katero opiranje na razum je primerno in katero je že pretirano, kakor tudi vprašanje, ali se mora vera vselej vsaj malo opirati na razum.

OCENJEVALNA SHEMA ZA KOMENTAR BESEDILA (1–22 točk)

0–10 ODGOVOR NE DOSEGA MINIMALNIH STANDARDOV

- 0 Popolnoma nerelevantna naloga, če je že najti kaj relevantnega, gre za naključje. Očitno je, da kandidat dela ne pozna.
- 1–5 Komentar je fragmentaren in večinoma nerelevanten, toda v njem je kljub temu najti elemente razumevanja besedila. Gre za postavljanje miselnih fragmentov enega ob drugega, ne pa za celovit komentar. Kandidat je delo sicer začel brati, a iz odgovora ni razvidno, ali ga je prebral in koliko ga razume.
- 6–10 Komentar je že nekoliko daljši in ima deloma zaokroženo strukturo; razumevanje izbranega dela je omejeno, razvitih je nekaj relevantnih poudarkov, vendar je najti še veliko nerelevantnosti. Nekaj argumentov je nakazanih, a so nerazviti. Poznavanje dela ima resne pomanjkljivosti. Kandidat je delo sicer prebral, vendar je njegovo poznavanje že na osnovni ravni pomanjkljivo.

11–13 MINIMUM

Odgovor je že esejističnega tipa (struktura, celovitost, zaključenost). Probleme, ki jih odpira odlomek, in vprašanja kandidat razume, vendar celotno delo dojema na razmeroma nizki ravni in njegovo znanje je pogosto preveč površno. Nerelevantnosti so še očitne, vendar se večina odgovora nanaša na odlomek. Pojme kandidat uporablja, jih pa ne analizira; razlaga je redka, navadno gre za preprosto obnavljanje. Kandidat je delo prebral in ga na najosnovnejši ravni razume. Vprašanja, ki zahtevajo temeljitejši razmislek in nekoliko višjo raven razumevanja, pa so zanj preprosto pretežka.

14–16 DOBRO, A OMEJENO

Kandidatovo poznavanje dela je brez večjih pomanjkljivosti in na osnovni ravni tudi razumljeno. Naloga je koherentna, brez večjih preskokov v izpeljavi; odgovor je večinoma relevanten, toda argumenti so ponekod slabo razviti; kandidat poskuša analizirati pojme, morda vzpostavi nekaj povezav med njimi, vendar analizo največkrat nadomešča opis. Običajno gre za dovolj dolge naloge, vendar so preveč opisne ali pa so to kratke naloge, z dobrim uvidom, a s pomanjkljivostmi, ko gre za natančnejše poznavanje besedila.

17–19 PRAV DOBRO, A Z MANJŠIMI POMANJKLJIVOSTMI

Obravnavano delo kandidat dobro pozna in razume, odgovore na podvprašanja umesti v celotno problematiko dela; argumentacija je jasna in razumljiva, temeljni pojmi so opredeljeni. Kandidat pozna celotno delo, razume bistvene filozofske probleme, ki jih delo, zlasti pa navedeni odlomek in vprašanja odpirajo, in ga tudi razlaga v tem okviru. Še vedno je mogoče najti kako nerelevantnost, neutemeljeno trditev, možna je napaka v izpeljavi ali nejasnosti, vendar pa so na tej ravni to bolj obrobne pomanjkljivosti. Pri nalogah ni izrazite širine razmisleka ali globine uvida, je pa temeljitost in zanesljivost. Ali pa gre za dobro razumevanje, ki pa ne gre dovolj v širino in besedilo je preprosto prekratko.

20–22 V GLAVNEM ODLIČNO

Dober odgovor z analizo pojmov in razvito pojmovno mrežo, z jasno in koherentno linijo argumentacije, ki včasih upošteva (vsaj implicitno) tudi protargumente. Kandidat ima pregled nad celotnim besedilom in na vprašanja odgovarja s pojmovnim aparatom, ki je v besedilu razvit. Pomembno je, da vsaj včasih vstopi v argumentirani dialog z avtorjem dela, v katerem utemeljuje tudi svoja stališča. Za naloge je običajno značilno, da so zelo sistematične in podrobne. Seveda pa je pri ocenjevanju treba upoštevati starost kandidatov in tudi, da so se s filozofijo ukvarjali samo eno leto.

DODATNA NAVODILA ZA KOMENTAR BESEDILA

(Gre samo za dodatna navodila, kajti za pravično ocenjevanje je nujno, da ocenjevalci pred ocenjevanjem obnovijo tudi svoje poznavanje nadržbnosti besedila.)

PLATON: DRŽAVA

Po Parmenidu lahko spoznamo zgolj tisto, kar obstaja, in ne tistega, kar ne obstaja. Platon je v tem njegov učenec. Vendar tistega, kar je vmes, ne razglasi za laž in prevaro, temveč je le manj resnično kakor tisto, kar obstaja. Posledica je stopnjevitost bivajočega in stopnjevitost spoznanja. Oboje gre od manj resničnega k bolj resničnemu, od senc do ideje dobrega in od domnevanja do pravega spoznanja. Naloga kandidata je najprej odgovoriti, kaj je predmet mnenja, namreč tisto, kar hkrati obstaja in ne obstaja, ter nato odgovor vključiti v razlago Platonovega paralelizma biti in spoznanja.

ARISTOTEL: NIKOMAHOVA ETIKA

Odlomek je s konca četrtega poglavja pete knjige. V njej Aristotel razpravlja o krivičnosti in pravičnosti. Začetek knjige je namenjen večpomenskosti pojma pravičnosti in o tem teče beseda tudi v izbranem odlomku. Z besedo krivičen »navadno označujemo človeka, ki tepta zakone, in pa človeka, ki si prisvaja več, kakor mu gre.« Prvi krši katerega koli od zakonov, ki ohranjajo blaginjo v državi, drugi pa predvsem načelo enakosti. Pravično je tako na eni strani tisto, kar je v skladu z zakonitostjo, po drugi pa tisto, kar je v skladu z načelom enakosti. Kandidat naj bi predstavil in analiziral ta dva pomena pravičnosti v kontekstu Aristotelove etike.

DESCARTES: MEDITACIJE

Od kandidata se pričakuje, da razvije oba ključna pojma Meditacij: dvom in gotovost. Odlomek se nanaša na dvom v treh pomenih. Najprej je dvom stanje omahovanja in negotovosti glede resnice ali neresnice neke danosti v najširšem pomenu, tako da ni mogoča ne trdilna ne nikalna sodba. V odlomku je dvom formuliran kot metodični, ki zavrže kot absolutno napačno vse, kar more biti izpostavljeno še najmanjšemu dvomu. V predhodnem besedilu in v nadaljevanju gre Descartes še naprej in vpelje metafizični dvom o hudobnem, prekanjenem duhu, ki si prizadeva z vso iznajdljivostjo, da vara in onemogoči spoznanje resnice. Naloga kandidata je predstaviti tri korake dvoma iz prve meditacije in na koncu še gotovost Arhimedove točke: cogita.

KANT: KRITIKA PRAKTIČNEGA UMA

Kant razlikuje med kategoričnim imperativom in hipotetičnim imperativom. Hipotetični imperativ so pravila ali načrti, kako doseči neki cilj, ki smo si ga zastavili kot v prostoru in času eksistirajoča telesna bitja. Ta pravila so smiselna oziroma umna samo relativno glede na zastavljeni cilj; s spremembo cilja postanejo nepotrebna in nesmiselna. Kategorični imperativ in skladnost neke maksime z njim (Kant pravi, da maksima poseduje zakonito formo) pa veljata absolutno, ne glede na okoliščine, v katerih se maksima uporablja kot motiv dejanja. V tem primeru mora maksima zadostiti dvema zahtevama: mogoče jo je neprotislovno posplošiti in ne sme vsebovati zahteve po zgolj instrumentalnem odnosu do druge osebe, temveč mora druga oseba zmeraj biti tudi cilj po sebi.

KANT: PROLEGOMENA

Kant razlikuje med razumom in umom. Funkcija razuma je vnašanje strukture v obeh zori dane čutne podatke, funkcija uma pa je vzpostavljanje temeljne enotnosti celotnega izkustva in uvid v meje, preko katerih kategorije razuma ne morejo seči. Lahko pa bi um pognal razum preko dopustnih meja, tako da bi le-ta kategorije, ki so zgolj logične funkcije za urejanje čutnih podatkov, predrugačil v pojme, ki omogočajo uvid v stvari na sebi. Vendar to prepreči umna analiza izkustva. Tako bi um po eni strani sicer silil razum, da bi na področju transcendence mislil npr. substancialnost samo, vendar pa po drugi strani prav čisti um uvidi, da ni mogoče odkriti nobenega subjekta, ki bi bil poslednja podlaga za uporabo nekega predikata.

NIETZSCHE: H GENEALOGIJI MORALE

Vprašanje izvora zla je problem, ki je tradicionalno povezan z božjo dobroto. Npr. kako je lahko Bog, po definiciji dober, ustvaril zlo? Nietzsche se je s problemom zla srečal že kot otrok, vendar ga je študij, o katerem govori v odlomku, pripeljal do iskanja odgovora brez navezave na Boga. Pričakuje se, da kandidat razvije Nietzschejevo razlago o izvoru pojmov dobrega in zla, da pripadata dvema različnima tipoma morale, zato je vselej treba pogledati, kdo vrednostno sodbo izreka. Nietzsche v nadaljevanju zavrne razlago, da prihaja dobro od koristi nesebičnega dejanja, dobro namreč prvotno izvira iz gosposkega, plemenitega tipa človeka, ki je svoja dejanja označeval kot dobra v nasprotju z dejanji sužnjev, slabičev in nizkotnežev. Šele ko so ti skozi duhovno maščevanje prevrednotili aristokratske vrednote, je koristno, nesebično in sočutno lahko postalo dobro in zavladovalo v obliki »treba je vsem«.

TAYLOR: NELAGODNA SODOBNOST

V tem odlomku iz zadnjega poglavja knjige Taylor razlaga dialektiko razdrobljenosti in atomizma, ki krepita drug drugega. Razdrobljenost meri na družbo, kateri člani niso več sposobni identifikacije s celoto, sami sebe vedno bolj jemljejo kot edini pomemben cilj, širšo skupnost pa kot sredstvo za uresničevanje svojih individualnih interesov. Če tako stališče prevlada, posameznik tudi dejansko nima več moči vplivati na družbo kot celoto, zato postaneta umik v zasebnost in atomistično pojmovanje družbe tudi edina možnost. Proti temu Taylor predlaga niz sredstev, najpoglavitejše pa je oblikovanje skupnega projekta, ki bi združil ljudi in jim omogočil spet vplivati na celoto. Vendar ne razloži, kakšna je učinkovita pot do tega.